

Т.М. Цивінська

Теоретична сутність та роль планування в забезпеченні конкурентоспроможності підприємств на ринку праці

У статті розглянуто теоретичні підходи до сутності планування. Обґрунтовано його роль та необхідність упровадження системи планування за умов ринкової економіки для забезпечення ефективної діяльності господарюючих суб'єктів.

Ключові слова: планування, управління, діяльність підприємства.

This paper considers theoretical approaches to the nature of planning. It also justifies its role and the need for introduction of planning into the market-oriented economy to ensure the effective activity of business entities.

Keywords: planning, management, activity of business entities.

Вступ. Сучасне середовище діяльності підприємств характеризується високим ступенем мінливості та невизначеності. За таких умов ефективність господарювання досягається за рахунок приділення особливої уваги та посиленню ролі планування у господарському житті. Саме планування забезпечує стабільність та безперервність бізнес-процесів, що дає можливість запобігати ситуаціям, коли обставини управляють бізнесом. Завдяки плануванню відбувається раціональний розподіл та використання ресурсів підприємства, узгоджується діяльність його внутрішніх підрозділів.

Агресивність зовнішнього середовища вимагає швидкої реакції керівників підприємств, знання ними основних економічних законів та можливість їх втілення на практиці. Планування, згладжуючи негативний вплив факторів на діяльність підприємства, виступає, так би мовити, "гарантом" результативності його діяльності. Таким чином, із підвищенням рівня невизначеності зовнішнього середовища зростає роль планування. Усе вищезазначене дозволяє з іншого боку підходити до вирішення питань управління підприємством як суб'єктом ринкових відносин, що ще раз підкреслює необхідність проведення аналізу теоретичних основ планування діяльності підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Досліджуваному питанню присвячено ряд праць зарубіжних та вітчизняних науковців, а саме: О. Ареф'єва, І. Бланка, Г. Дарнопиха, Г. Клейнера, А. Кофмана, Л. Лігоненко, В. Тамбовцева, А. Хекса, Н. Чумаченко та інших. Так, окремі питання планування діяльності підприємств в умовах невизначеності, ризику, кризи, нестабільного економічного середовища розглядалися у працях М. Алексєєвої, В. Василенко, Г. Клейнера, Ю. Краснопольської, І. Кротюка, О. Плоха, О. Орлова. Проблемам управління плануванням присвячено праці відомих економістів – Т. Мостенської, Г. Тарасюк, А. Шегди, З. Шершньової та інших. Поряд з тим окремі питання пла-

нування діяльності підприємств у ринкових умовах потребують детальнішого розгляду, а саме – визначення ролі та місця планування в системі управління сучасними підприємствами.

Метою статті є вивчення змісту поняття планування, а також визначення ролі та необхідності здійснення планування діяльності підприємств за сучасних умов господарювання.

Виклад основного матеріалу. У період переходу від адміністративно-командної економіки до ринкових умов господарювання плануванню приділялося значно менше уваги. До нього стали відноситися скептично та з певною критикою, адже у більшій частині суспільства воно асоціювалося із чимось таким, що носить обов'язковий (директивний) характер та примушує кожне підприємство працювати за наперед встановленою програмою, виходячи у своїй діяльності на заздалегідь запрограмований виробничо-господарський та економічний рівень.

Проте нові умови господарювання змінюють застаріле, так би мовити стереотипне відношення до планування як до процесу, що в повній мірі керований державою. За таких умов на перший план виходить необхідність нового розуміння планування, визначення розвитку підприємства, формування його стійкого становища на ринку завдяки виробництву конкурентоспроможної, якісної та необхідної споживачам продукції [14, с. 84].

Для більш чіткого уявлення сутності планування та визначення його ролі в забезпеченні ефективності діяльності підприємства вважаємо доцільним розглянути погляди сучасних вчених-економістів на дане поняття.

Планування є похідним від латинського слова "план" (planum), що означає площина, рівне місце. Спочатку даний термін використовувався для позначення креслення (рисунок), що характеризував певну ділянку в масштабі площини. Потім його стали застосовувати для визначення (опису) проектів, реалізація яких передбачає систему взаємозв'язаних завдань, показників та розрахунків [4, с. 115]. Згідно із сучасною Економічною енциклопедією, "план – це найвища та найскладніша форма (модель) майбутнього, що передбачає виділення ресурсів та систему заходів, спрямованих на досягнення поставлених цілей і завдань" [7, с. 747].

Цивінська Тетяна Мар'янівна, магістрант, Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, головний спеціаліст-бухгалтер Житомирського обласного центру зайнятості.

© Цивінська Т.М., 2014

У процесі аналізу поглядів сучасних вчених-економістів теоретиків та практиків на визначення поняття "планування" виділено три великі підходи до планування: процесний – планування розглядається як певний процес; під плануванням розуміють вид управлінської діяльності; розглядається як сукупність методів та засобів досягнення бажаного результату. Наведемо найяскравіші приклади для цього підтвердження.

На думку Е. Грицюка, "планування – це, насамперед, процес вироблення й прийняття рішень, що дають можливість забезпечити ефективне функціонування та розвиток підприємства в майбутньому" [6, с. 53]. Процесного підходу до планування притримуються також Т. Макаровська та Н. Боднар, які, у свою чергу, стверджують, що "планування являє собою процес визначення цілей, які підприємство передбачає досягти за певний період, а також засобів, шляхів та умов їх досягнення. Саме воно об'єднує структурні підрозділи підприємства загальною метою, надає всім процесам однонаправленість і скоординованість, що дозволяє найбільш повно і ефективно використовувати наявні ресурси, комплексно, якісно та якомога швидко вирішувати різноманітні завдання управління" [12]. С. Семенюк під плануванням розуміє "процес формування мети діяльності підприємства, визначення пріоритетів, засобів і методів її досягнення, на основі виявлення комплексу знань і робіт, а також впровадження ефективних методів, способів, ресурсів, необхідних для виконання конкретних завдань у встановлені терміни" [14, с. 85].

Другого підходу притримується Т. Говорушко і розглядає планування як "особливу форму управлінської діяльності, що спрямована на розробку і обґрунтування стратегії економічного розвитку як підприємства загалом, так і його підрозділів на певний період часу відповідно до цілей його функціонування і ресурсного забезпечення" [4, с. 115]. У сучасній Економічній енциклопедії зазначається, що "планування – це особлива форма діяльності, змістом якої є розробка і реалізація планів" [7, с. 749–751]. А. Багатириєв вбачає в плануванні "практичну діяльність у сфері виробництва, розподілу і споживання суспільних благ, яка вивчає можливість використання об'єктивних законів розвитку ринкової економіки для вирішення проблем вибору соціально-економічних цілей діяльності окремих підприємницьких структур і держави в цілому" [1, с. 18]. В. Гринчуцький має подібний погляд на планування і визначає його як "розроблення і встановлення керівництвом підприємства системи кількісних і якісних показників його розвитку, в яких визначаються темпи, пропорції та тенденції розвитку підприємства як у поточному періоді, так і на перспективу" [5]. Цікавою є точка зору У. Кинга: "планування – це робота, свідомо вписана в поточну діяльність організації, метою якої є об'єктивне врахування майбутнього" [8, с. 115].

До представників третього підходу віднесемо думку Д. Вачугова, для якого "планування – це дія, розроблена завчасно" [2, с. 15]. У Великій радянській енциклопедії планування трактується як "сукупність методів і способів, які дозволяють вибрати із багатьох можливих варіантів розвитку господарюючого суб'єкта найкращий

(оптимальний), який забезпечить найбільш ефективне використання ресурсів" [9].

Підсумовуючи вищевикладене зауважимо, що перевагами погляду на планування як процесу є те, що воно розглядається як невід'ємна частина управління, яка допомагає ув'язати в єдиному виробничому процесі всі структурні підрозділи підприємства, забезпечуючи йому розвиток та досягнення поставлених цілей.

Що стосується поглядів на планування як виду діяльності, відмітимо наступне: по-перше, планування дійсно залежить від розумових здібностей людей (керівників), їх досвіду в сфері управління; по-друге, планування, інтегруючи весь потенціал підприємства, забезпечує максимальну ефективність його господарювання.

Перевагою третьої групи, в якій науковці розглядають планування як сукупність методів і засобів досягнення бажаного результату, є те, що завдяки плануванню розробляється комплекс дій, завчасно спрямований на винайдення ефективних способів їх реалізації. Крім того, ця економічна група дає можливість обирати із багатьох методів планування найоптимальніший, який забезпечить найбільш ефективне використання обмежених ресурсів суб'єкта господарювання. Проте у процесі планування прийняття певних управлінських рішень не завжди супроводжується використанням існуючих методів планування, тому що управлінські рішення можуть прийматись на інтуїтивному рівні та набутому досвіді керівників.

Узагальнюючи вищевикладене, цілком погоджуємося із думкою І.Н. Герчикової про те, що планування – це початковий етап управління. Планування є не єдиною дією, а процесом, що продовжується до завершення планованого комплексу операцій [3]. Залишається додати, що планування має свою методологію та інструменти здійснення.

Оскільки планування – це функція управління, а управління – це, насамперед, складна система, то буде логічним розглядати його у вигляді системи. Звідси розкривається інший, не менш важливий аспект, який полягає у необхідності розгляду сутності системи планування. Так, на думку Г.Дж. Болта [3], система (системність) припускає використання в організації формальної процедури планування, забезпечення упорядкованої інформаційної бази, існування організаційних рамок планування, чітко визначеної вихідної продукції планового процесу і прийняття планових рішень у рамках визначеної структури цілей, задач і стратегій.

Таким чином, система планування – це процес планування, результат якого виражається у побудові сукупності підсистем стратегічного, тактичного, оперативного планування, що пов'язані між собою головною метою, представляють собою одну структуру, діють як одне ціле, але гнучкі у своєму пристосуванні до будь-яких змін внутрішнього і зовнішнього середовища та певною мірою відокремлені один від одного, що надає можливості більш ефективно функціонувати. Система планування є процесом. Отже її побудова відбувається під впливом різноманітних процесів, що проходять в рамках складної системи – підприємства [11, с. 113].

З огляду на вищесказане можна стверджувати, що планування з'явилося на певному етапі суспільного

розвитку і на сьогоднішній день набуло ознак системності. Загалом системність планування полягає у тому, що вся система планів підприємства є цілісною і складається з окремих взаємозалежних частин, кожна з яких, виконуючи свою функцію, нерозривно пов'язана із іншими, забезпечуючи ефективне функціонування всієї системи.

Система планування пройшла ряд фаз (етапів), зміна яких обумовлена розвитком суспільства та еволюцією виробництва. Виокремлюють чотири фази [10, с. 151; 13, с. 4–5]:

Перша фаза – поточне планування та бюджетування – визнана початковим етапом і притаманна стабільному періоду розвитку економіки. До головних ознак планів відносять: контроль і управління “за відхиленнями” факту від плану; короткостроковість планів (до року); внутрішня спрямованість, коли підприємство є закритою системою; спрямованість плану – на поточну прибутковість.

Друга фаза – екстраполяційне планування – виникло в середині ХХ ст., у той час, коли економіка характеризувалася високими темпами розвитку товарних ринків та високою передбачуваністю подій на них. На даному етапі з'являються умови для довгострокового планування. Головними ознаками планів стали: планування від досягнутого рівня до зростання, основою якого є екстраполяційні прогнози з урахуванням дії факторів у минулому; використання економіко-математичних моделей; зовнішня і внутрішня спрямованість, підприємство стає відкритою системою; спрямованість плану як на поточну, так і на майбутню прибутковість.

Третя фаза – стратегічне планування – виникло наприкінці 60-х років ХХ ст. в умовах світової економічної нестабільності, коли передбачити, що буде з підприємством завтра, – важко.

Четверта фаза – стратегічне управління. Особливо нагально постала проблема реалізації стратегічних планів. Цим, власне, і зумовлена поява нової фази – фази стратегічного управління, яка розглядає управління і реалізацію стратегічних планів як одне ціле – стратегічне управління. Стратегічне управління з'явилося в США, а у 1980-х рр. його розвиток зумовлений змінами концепцій управління, які супроводжувались посиленням конкуренції, структурними та технологічними змінами в економіці, появою нових складніших завдань, що необхідно було вирішувати швидко та ефективно.

Отже, сучасний стан розвитку економіки характеризується тим, що кожне окреме підприємство самостійно визначає цілі та методи забезпечення ефективності функціонування, обираючи раціональні шляхи досягнення результатів своєї діяльності за допомогою індивідуальної системи планування. Зауважимо, що в сьогоднішніх умовах господарювання можуть змінюватися, уточнюватися та варіюватися завдання та принципи планування, проте незмінною залишається необхідність використання на практиці ідей і технологій планування.

Висновки. Узагальнивши проведене дослідження зауважимо, що серед економістів наразі немає єдиної думки щодо сутності планування. Розглянуті підходи дають можливість зробити висновок щодо неоднозначно-

сті трактування даного поняття. Отже, планування розуміють як:

– процес генерування і прийняття рішень, що дають змогу забезпечити ефективне функціонування і розвиток підприємства в майбутньому;

– аналітичну роботу над визначенням цілей, які підприємство має досягти за певний проміжок часу, а також способів їх досягнення;

– вид управлінської діяльності, котрий визначає перспективу та майбутній стан організації, шляхи і способи його досягнення;

– процес конкретизації цілей розвитку підприємства, який проявляється у визначенні цілей, засобів та способів їх досягнення;

– галузь наукових знань.

Враховавши всі точки зору на досліджене поняття, вважаємо, що планування можна визначити як суспільно-економічне явище, що має на меті пізнання та визначення майбутнього, формування певних параметрів, цілей і завдань діяльності підприємства, генерування та реалізацію управлінських рішень. І представляє собою певний методичний процес із розробки системи планування, яка внутрішньо узгоджена та адаптована до вимог сьогодення, кон'юнктури ринку та умов невизначеності зовнішнього середовища.

Встановлено, що система планування з розвитком суспільного виробництва еволюціонувала, і на сьогоднішній день її розглядають як складну сукупність, що виражається у вигляді системи планів, які чітко організовані, із визначеними взаємозв'язками, що сприяє утворенню синергійного ефекту, завдяки чому підвищується ефективність функціонування як самої системи, так і підприємства в цілому. Система планування постійно удосконалюється у відповідності до умов зовнішнього та внутрішнього середовища. Як будь-яка система вона функціонуватиме ефективно лише при її індивідуальній розробці для кожного підприємства з урахуванням особливостей його галузевої та виробничої діяльності, географічного розташування, ментальності працівників, контрагентів та клієнтів тощо.

Метою системи планування підприємства є розробка перспективної та поточної діяльності виробничої установи, а також забезпечення узгодженої роботи всіх її підрозділів для досягнення поставлених цілей. Для забезпечення безперервності процесу господарювання слід скоординувати всі його стадії у часі та просторі, що може бути досягнуто лише на основі єдиної системи планів. Таким чином, стійкість і стабільність підприємницьких структур забезпечується завдяки ефективному господарюванню, що в свою чергу забезпечується ефективністю планування.

Список використаних джерел

1. *Богатирьов А.М.* Планування діяльності підприємств харчової промисловості в умовах ринку : монографія / А.М. Богатирьов, А.І. Бутенко, І.О. Кузнєцова. – О. : Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Одеська національна академія харчових технологій, 2003. – 274 с.

2. Вачугов Д.Д. Стратегия планирования. Основы менеджмента и рынка / Д.Д. Вачугов, В.Ф. Веснин // Социально-политический журнал. – 2010. – №8. – С. 15–18.
3. Гаталяк З.П. Система планування виробничо-господарської діяльності підприємства / З.П. Гаталяк // Lviv Polytechnic National University Institutional Repository [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua>
4. Говорушко Т. Теоретичні аспекти необхідності і сутності планування діяльності підприємств / Т. Говорушко, Л. Приходько // Економічний аналіз. – 2011. – № 9. – Ч.2. – С. 115–118.
5. Гринчуцький В. Економіка підприємства: навч. посіб. / В. Гринчуцький, Е. Карапетян, Б. Логрещук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15840720/ekonomika/ekonomika_pidpriyemstva_grinchutskiy_vi
6. Грицюк Е.О. Економіка підприємства : навч. посіб. / Е.О. Грицюк. – К. : Дакор, 2009. – 302 с.
7. Економічна енциклопедія : у 3 т. / редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) [та ін.] – К. : Академія, 2001. – Т. 1. – 848 с.
8. Кинг У. Стратегическое планирование и хозяйственная политика : пер с англ. / У. Кинг, Д. Клиланд. – М. : Прогресс, 2003. – 325 с.
9. Велика радянська енциклопедія. – М. : Радянська енциклопедія, 1978.
10. Кузьмін О.Є. Значення планування в процесі менеджменту / О. Кузьмін, О. Грабельська // Науковий вісник національного лісотехнічного університету України. – 2011. – вип. 21.9 – С. 150–156.
11. Кушнір Т.Б. Теоретико-методичні аспекти формування системи планування на підприємстві / Т.Б. Кушнір, О.В. Немцов // Вісник економічної науки. – 2009. – №1. – С. 111–115.
12. Макаровська Т.П. Економіка підприємства : навч. посіб. / Т.П. Макаровська, Н.М. Бондар. – К. : МАУП, 2003. – 304 с.
13. Саєнко М.Г. Стратегія підприємства: підруч. / М.Г. Саєнко. – Тернопіль : Вид-во Економічна думка. – 2006. – 390 с.
14. Семенюк С. Маркетингове планування діяльності підприємств / С. Семенюк // Галицький економічний вісник. – 2010. – №1(26). – С. 84–92.

Стаття надійшла 15.06.2013

Пошук роботи – початок кар'єри

19 березня за участю Луганської обласної служби зайнятості у Луганському національному аграрному університеті відбувся традиційний Міжрегіональний ярмарок вакансій «Пошук роботи – початок кар'єри» для випускників ВНЗ.

У ярмарку взяли участь керівники департаментів Луганської облдержадміністрації, представники міських та районних адміністрацій області, більше 100 роботодавців різних секторів економіки Луганської, Донецької, Харківської областей, соціальні партнери і близько 800 студентів випускних курсів аграрного університету. Всього було запропоновано понад 200 вакансій – агрономів, зоотехніків, технологів, інженерів-механіків, економістів, менеджерів.

Представники роботодавців наголосили, що підприємства роблять ставку на молодих спеціалістів без досвіду роботи, але з бажанням працювати. Також донесли до випускників університету повну інформацію про виробництво, умови праці та побуту.

Фахівці Луганського обласного центру зайнятості провели профдіагностичне тестування за сучасними методиками. Такою послугою скористалися 112 студентів, 40 осіб взяли участь у семінарах з технології ефективного працевлаштування, 87 осіб отримали консультації зі складання резюме.

Під час проведення ярмарку кожен третій студент звернувся до роботодавців та отримав консультації, 97 випускників отримали запрошення роботодавців на співбесіду для подальшого працевлаштування та понад 200 студентів – на проходження виробничої практики.

Крім того, відвідувачі мали можливість ознайомитися з вакансіями підприємств областей, з інформацією щодо стану ринку праці, одержати безкоштовні консультації спеціалістів служби зайнятості за різними напрямками, а саме: з питань законодавства про зайнятість населення, зайнятості молоді та інші.

Також на заході відбулось вручення «Дипломів про надання першого робочого місця» випускникам аграрного університету, яким було підібрано роботу під час підготовки заходу.

За матеріалами сайту http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=313334&cat_id=364661